

Жугай В. Й.

Національний університет «Одеська юридична академія»

Кузнєцова Т. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛІВ ЯК НОВІТНІХ ІНСТРУМЕНТІВ МЕДІА: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

У статті, з урахуванням напрацювань дослідників, описано специфіку використання телеграм-каналів журналістами, політиками, фахівцями інформаційних технологій як конвергентного засобу масової інформації. Дослідження проведено на аналізі прикладів функціонування телеграм-каналів окремих українських політиків, мас-медіа та кількох анонімних каналів. Встановлено, що політики, журналісти, фахівці інформаційних технологій застосовують канали «Telegram» як мас-медійний інструмент – для поширення інформації, формування громадської думки, а іноді для компрометації політичних опонентів, оприлюднення дискредитуючих матеріалів.

Telegram-канали в умовах конвергентної журналістики стали одним з інструментів медіа, які дозволяють диверсифікувати донесення інформації до користувачів. Серед позитивів такої платформи – швидкість донесення інформації, лаконічність, можливість подавати мультимедійні матеріали, відносна простота, доступність та дешевизна поширення інформації через Telegram. В умовах авторитарного суспільства анонімність таких каналів і практична неможливість їх повного блокування також є перевагою інструмента. Серед негативів анонімних Telegram-каналів виокремлюємо суб'єктивність публікацій, наявність фейків, можливість їх використання в арсеналах інформаційних воєн. Це черговий аргумент на користь підвищення медіаграмотності споживачів інформаційної продукції незалежно від каналів її передавання.

Щодо Telegram-каналів політиків, то встановлено, що це лише одна з форм інтерактивного спілкування з громадянами, яка доповнює інші можливості інформування громадян, формування громадської думки тощо.

Telegram-канали ЗМІ також сприймаються частіше у позитивній конотації. Адже вони сприяють поширенню контенту медіа і диверсифікують способи донесення інформації, розширюють власну аудиторію.

На підставі проаналізованих джерел спрогнозовано подальшу еволюцію Telegram-каналів як одного з видів конвергентних ЗМІ. Обґрунтовано доцільність диверсифікації шляхів донесення інформації до громадян та продемонстровано впливовість Telegram-каналів на формування громадської думки та їх ефективність у здійсненні інформаційної політики.

Ключові слова: телеграм-канали, конвергентні ЗМІ, анонімні телеграм-канали, фейкові новини, інформаційні новини, інформаційна безпека.

Постановка проблеми. Сучасна комунікативістика активно проявляє інтерес до вивчення нових інструментів медіа. Одним із сучасних форматів мас-медійної комунікації сьогодні активно виявляються публічні Telegram-канали.

Як відомо, месенджер «Telegram» був створений у 2013 році Павлом Дуровим та його командою. Цей програмний продукт був задуманий як конкурент WhatsApp [12]. У Telegram передбачено функції чатів, каналів та ботів. Спочатку користувачі використовували інструмент здебільшого для приватного спілкування, розваг, як аль-

тернативу іншим месенджерам. Згодом політики, журналісти, фахівці інформаційних технологій почали застосовувати канали Telegram як інструмент ЗМІ – для поширення інформації, формування громадської думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен Telegram-каналу як інструменту ЗМІ зовсім нещодавно став у центрі уваги науковців. Найчастіше увагу привертають такі проблеми, як причини популярності цього каналу, специфіка аудиторії, функціональні особливості [2–4, 6, 9]. Науковці неодноразово приходять висновку щодо

важливій ролі Telegram-каналу у формуванні новинарського порядку дня, громадської думки в цілому (див., наприклад, дослідження: [3; 5; 8; 13]).

Досить активно цей феномен розглядається і в аспекті вивчення явища постправди, що стала одним із потужних інструментів політичного впливу, яка, як відомо, дозволяє дискредитувати опонентів, насаджувати певну ідеологію. Активне поширення «потрібної» для певних груп інформації, фейків, результатів дослідження антинаукових кампаній, селективний добір тих фактів, які підтверджують чиюсь позицію і цілковите заперечення протилежних фактів, за слушним зауваженням Лі Макінтайра, наукового працівника Центру філософії та історії Бостонського університету, автора праці «Постправа» (2021), є неодмінним елементом творення нової реальності постправди [7, с. 42]). Саме Telegram-канал сьогодні є одним із функціонально потужних інструментів формування громадської думки, що й зумовило інтерес нашого дослідження.

Постановка завдання. У цій статті ми розглядаємо Telegram як медійний канал інформування громадян, чинник формування громадської думки.

Об'єктом нашого дослідження є феномен використання Telegram як засобу масової інформації. Предметом – окремі Telegram-канали українських політиків та анонімні Telegram-канали, які впливають на формування громадської думки в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Як свідчать проведені дослідження, світова аудиторія телеграм почала активно зростати в останні роки. Лише за останній рік до Telegram приєдналося понад 100 млн осіб. Зокрема, за даними комісії з цінних паперів США, число щомісячних користувачів на жовтень 2019 року становить приблизно 300 млн осіб по всьому світу. «За оцінками самого Telegram, як мінімум 500 000 нових користувачів приєднуються до месенджера щодня», – зазначено в доповіді [14].

У глобальному інформаційному світі ця тенденція активного зросту аудиторії Телеграму виявляється і в Україні. Зокрема, у 2019 році кількість користувачів Telegram в Україні складала 4,5 мільйонів осіб. З 2017 року по 2018 рік аудиторія українського Telegram збільшилася у 600 разів. За даними дослідження R&BGroup, проведеного у липні 2021 року, частка українців, які користуються телеграмом, становить 20%. Лише за останні пів року між замірами цей показник зріс на 3% [13].

Про потенціал медійних впливів цього інструменту на масову аудиторію яскраво свідчать приклади білоруських телеграм-каналів «Nexta»

і «Nexta Live» [1]. У 2020 році користувачами цих каналів стали майже 2 мільйони осіб. Особлива роль Telegram-каналу «NEXTA» у висвітленні протестних подій після виборів президента Білорусі, які відбулися 9 серпня 2020 року, визнана світом. Саме через їхні сторінки відбувалося та відбувається найповніше інформування білорусів та громадян інших країн про події у Білорусі після президентських виборів, результати яких не визнала чесними значна частина громадян країни, здійснюється координація протестних дій.

Використання окремих особливостей месенджера, зокрема оперативність та відсутність публічних коментарів під контентом, анонімність, роблять Telegram досить популярним, як серед журналістів, так і серед фахівців інформаційних сервісів, піарників, політиків.

Проте його активне використання наявне не в кожній країні. Зокрема показовим є список країн, в яких Telegram повністю або частково блокується урядом. Так, зокрема повністю Telegram заблоковано в Китаї, частково блокується в Ірані, декілька років тому блокувався в Пакистані, Індонезії (дет. див. 2020 World Press Freedom Index | RSF). У 2018 році, за рішенням суду, у РФ були здійснені спроби блокування Telegram. Але ці дії виявилися неефективними. Потенціал медійних можливостей нової електронної площадки забезпечив їй роль, альтернативної традиційним медіа, опінієтворчої платформи.

ЗМІ України у Telegram.

Прагнучи диверсифікувати шляхи комунікації з аудиторією, зокрема залучити молодих людей, журналісти, фахівці інформаційних технологій створюють паралельні площадки, де поширюють контент основних медіа альтернативними методами. Наприклад, тижневик «Дзеркало тижня», який ще до кінця 2019 року виходив у паперовій версії, а з 2020 року тільки у електронному вигляді, має свої Facebook, Twitter, Instagram, Youtube та, звичайно ж, Telegram-сторінки. Так само діє і редакція журналу «Новое время». Telegram-сторінки мають чимало теле- та радіоканалів, інформаційно-аналітичних порталів тощо.

У таблиці нижче вказано деякі друковані та електронні медіа України, які мають власні «телеграм-версії».

Політики у Telegram

Офіційні телеграм-канали ведуть прес-служби Президента України, Прем'єр-міністра України, депутатів Верховної Ради України, окремі політики. Телеграм-канали політиків використовуються не як основні, а як допоміжні інструменти

поширення інформації. Такими каналами користуються посадовці, політики, лідери громадської думки, експерти тощо. У таблиці 2 подано назви та інтернет-адреси деяких Telegram-каналів вітчизняних політиків, ознайомлення з якими дає змогу отримати уявлення про масштабність використання цього інформаційного інструмента.

До таблиці включено лише відомості про чинного та колишнього президентів, теперішнього та попереднього прем'єр-міністрів, окремих діючих депутатів парламенту від монобільшості або опозиції, экс-депутатів, а також політиків, які, останнім часом, оприлюднювали резонансні дані, що мають суспільно важливе значення. Наразі кількість громадян, які переглядають Telegram-канали політиків, є досить незначною порівняно з аудиторією телебачення, інтернет-сайтів, сторінок у мережі Фейсбук. Але такий канал спілкування з громадянами динамічно вдосконалюється, тому не брати його до уваги не можна.

Анонімні Telegram-канали в Україні та їхній вплив на загальнодержавні процеси.

Анонімні Telegram-канали – явище, яке стало досить помітним в українському інформаційному просторі приблизно з 2019 року. Через можливість не розкривати інформацію про кінцевого бенефіціара такі канали часто використовуються для публікацій компромату. Наприклад, на Telegram-каналі «Д'Єрмак» 27 березня 2019 року було розпочато поширення відеоплівки, на яких, нібито, зафіксовано розмови брата голови офісу українського президента Дениса Єрмака з зацікавленими особами про їх працевлаштування на важливі державні посади. До 9 травня цього ж року на каналі було оприлюднено 49 різних текстів та 44 відеозаписи. Кількість передплатників каналу 2785.

На сторінці «Тайни депутата», яка була створена

1 листопада 2019 року, регулярно публікуються контактні дані народних депутатів України, включно з номерами їх мобільних телефонів. Аудиторія каналу – 164 834 осіб.

Канали «Темный рыцарь» (аудиторія 77 299 осіб, діє з 16 вересня 2019 року) та «Джокер» (аудиторія 83 845 підписників, діє з 31 жовтня 2019 року) також стали скандально популярними завдяки публікаціям інсайдерської інформації та компроматів, контраверсійних оцінок ролі окремих політиків у політичному та економічному житті держави. Публікації названих каналів включають переважно коротку текстову частину, фотографії, відео, лінки. Лексика неофіційна, часто ненормативна.

На каналі «Трубу прорвало», який функціонував з 19 листопада 2019 року до 8 липня 2020 року, публікувались плівки (як стверджується на каналі) з розмовами экс-директора ДБР Романа Труби, що доводить використання деяких Telegram-каналів як інструментів для здійснення одноразових інформаційних кампаній. Після того як Роман Труба перестав очолювати ДБР, оновлення сторінки каналу припинилося.

Через обмежений обсяг статті не вдаватимемося у детальний аналіз більшої кількості анонімних Telegram-каналів. Зазначимо лише, що вони стали популярним інструментом руйнації репутації окремих осіб чи установ. Принаймні вони частіше використовуються для підриву авторитету політиків, посадовців, ніж для покращення їхньої репутації.

У ході аналізу статистичних даних, зокрема кількості передплатників певних каналів, приходимо висновку щодо наявності тенденції зростання аудиторії Telegram-каналів. Причому серед них домінуючу частку складають представники так званого креативного класу, молоді люди, роль яких у політичному та економічному житті дер-

Таблиця 1

Telegram-версії видань України

№	Газети	Журнали	Сайти	ТБ	Радіо
1	«ДТ»	«Новое время»	«Liga net»	«Україна 24»	Радіо «Свобода»
2	«День»	«Фокус»	«Українська правда»	“ICTV”	«Голос Америки»
3	«Україна молода»	«Forbes Україна»	«Цензор нет»	«Суспільне ТБ»	«Німецька хвиля»
4	Урядовий кур'єр»		«Гордон»	«Громадське ТБ»	
5	«Експрес»		«Страна.ua»	Телеканал «Kyiv Live»	
6	«Високий замок»			«112 канал»	
7	«Газета по-українськи»			«News One»	
8	«Вести»			«Наш»	
9	«Вечірній Київ»				
10	“Kyiv Post”				

Анонімні Telegram-канали

№	Назва каналу	Лінк
1	«Тайны депутата»	https://t.me/tayni_deputata
2	«Темный рыцарь»	https://t.me/dark_k
3	«Белый рыцарь»	https://t.me/whiteknightua
4	«Легитимный»	https://t.me/legitimnyy
5	«Джокер»	https://t.me/joker_ukr
6	«Резидент»	https://t.me/rezident_ua
7	«Женщина с косой»	https://t.me/skosoj
8	«Трубу прорвало»	https://t.me/trubuprorvalo
9	«Фашик донецкий»	https://t.me/gistapa
10	«Черная лампа»	https://t.me/blacklampla

Таблиця 2

Telegram-канали вітчизняних політиків

№	Назва каналу	Кількість передплатників
1	Володимир Зеленський	48 628
2	Денис Шмигаль	11 380
3	Петро Порошенко	37 687
4	Олексій Гончарук	6 298
5	Андрій Білецький	15 026
6	Гео Лерос	882
7	Борислав Береза	26 520
8	Сергій Лещенко	18 529
9	Ірина Верещук	1 110

жави стає дедалі вагомішою. У таблиці 4 нижче можна побачити переконливі цифри, які підтверджують те, що аудиторія Telegram в Україні зростає. Це водночас відкриває перспективи модернізації медійних каналів і ставить виклики перед суспільством, адже на першому місці у цьому рейтингу тривалий час – відвертий українофоб Анатолій Шарій. І хоча сама персона Шарія перебуває під санкціями РНБО, це не заважає йому активно спілкуватися в Telegram-каналі та збільшувати свою аудиторію.

Окрім його Telegram-каналу, ще є як мінімум три з дуже суперечливою репутацією. Тому, на нашу думку, вдосконалення технологій варто урівноважити, гармонізувати покращенням інформаційної резистентності громадян та підвищенням їх медіаграмотності.

Таблиця 4

Рейтинги Telegram-каналів за кількістю передплатників

№	Назва каналу	К-ть передплатників
1	Анатолій Шарій	231 077
2	DUBINSKY.PRO	112 500
3	Тайны депутата	111 600
4	Темный рыцарь	103 300
5	Легитимный	97 400
6	Андрей Портнов	93 900
7	Джокер	88 900
8	Резидент	58 400
9	Максим Бужанский	47 200
10	Соня Кошкина	45 300

Висновки і пропозиції. Telegram-канали в умовах конвергентної журналістики стали одним з інструментів медіа, які дають змогу диверсифікувати донесення інформації до користувачів. Серед позитивів такої платформи – швид-

кість донесення інформації, лаконічність, можливість подавати мультимедійні матеріали, відносна простота, доступність та дешевизна поширення інформації через Telegram. В умовах авторитарного суспільства, як наприклад, у Білорусі, анонімність таких каналів і практична неможливість їхнього повного блокування також є перевагою інструмента. Серед негативів анонімних Telegram-каналів, на нашу думку, варто назвати суб'єктивність публікацій, наявність політичної джинси, маніпуляцій, фейкової інформації, можливість їх використання в арсеналах інформаційних воєн. Це черговий аргумент на користь підвищення медіаграмотності споживачів інформаційної продукції незалежно від каналів її передавання.

Що стосується Telegram-каналів політиків, то це лише одна з форм інтерактивного спілкування з громадянами, яка доповнює інші можливості інформування громадян, формування громадської думки тощо.

Telegram-канали ЗМІ також сприймаються частіше у позитивній конотації. Адже вони сприяють поширенню контенту медіа і диверсифікують способи донесення інформації, розширюють власну аудиторію.

Резюмуючи, візьмемо на себе сміливість стверджувати, що найбільш контраверсійною є оцінка анонімних Telegram-каналів, які, з одного боку можуть якісно виконувати роль «сторожових псів демократії», а з іншого – руйнувати кар'єри навіть безвинних людей, ба більше бути ефективним інструментом інформаційних воєн не тільки між політиками, бізнесменами, окремим громадянами, а й між державами. Особливо значної руйнівної сили Телеграм набуває, коли його диверсифікаційний контент починають цитувати традиційні медіа, які таким чином легітимізують фейки.

Незалежно від того, як ми оцінюємо роль Telegram-каналів у медійному просторі України, цілком очевидно, що вони вже стали його помітним явищем, популярним інформаційним інструментом.

Таким чином питання доцільності функціонування Telegram-каналів вже підтверджено практиками. Певне регламентування їх роботи технічно складно здійснимо і недопустиме з точки зору

основ демократії. Але варто всій журналістській спільноті з великою відповідальністю ставитися до цього каналу як джерела інформації, ретельно перевіряючи контент, який привернув увагу аудиторії, бути соціально відповідальними й медіаграмотними. І в майбутньому можемо сподіватися на еволюцію Telegram-каналів з точки зору прийняття певних етичних форм їхньої роботи.

Список літератури:

1. Бега В. На засновника найпопулярнішого опозиційного Telegram-каналу Білорусі Nexta Live завели справу. *Hromadske*. 14 серпня 2020 р. URL: <https://hromadske.ua/posts/na-zasnovnika-najpopulyarnishogo-opozitsionogo-telegram-kanalu-bilorusi-nexta-live-zaveli-spravu>.
2. Від «корони» до Шарія: аналіз найпопулярніших українських телеграм-каналів (уточнено). URL: <https://imi.org.ua/monitorings/vid-korony-do-shariya-analiz-najpopulyarnishyh-ukrayinskyh-telegram-kanaliv-i41267> (дата звернення: 16.09.2021).
3. Года М. Telegram: історія створення месенджера, боти та блокування сервісу. *24 канал*. 15 травня 2020 р. URL: https://techno.24tv.ua/telegram-bot-shho-tse-istoriya-stvorenniya-oglyad-na-telegram-kanali_n1343625.
4. Исследование аудитории телеграмм 2021. URL: <https://tgstat.ru/research-2021>.
5. Кирилов А. Телеграмм-каналы как новейшая трансформация социальных медиа в условиях авторитарных режимов. *Современный дискурс-анализ*. Вып. 20. Т. 1. URL: http://discourseanalysis.org/ada20_1/st150.shtml.
6. Кошельник Д. Исследование украинского Telegram: кто, почему и как использует мессенджер в Украине. *Vector*. 21 лютого 2019. URL: <https://vctr.media/ukrainskiy-telegram-5000-15716/>.
7. Макінтайр Л. Постправда. Київ : «ArtHuss», 2021. 236 с.
8. Мальченко В. Соцмережі і телеграм-канали – основні джерела інформації дніпровських онлайн-ЗМІ. URL: <https://imi.org.ua/blogs/sotsmerezhi-i-telegram-kanaly-osnovni-dzherela-informatsiyi-dniprovskyh-onlajn-zmi-i31520> (дата звернення: 5.02.2020).
9. Покровский П. Аудитория Телеграм – обзор и перспективы. URL: <https://tgrm.su/blog/faq/auditoria-telegram/> (дата звернення: 5.12.2021).
10. Присяжнюк А. 22 українських Telegram-канали для щоденного читання. URL: <https://nachasi.com/2018/11/05/zadrotuty-z-korystuyu> (дата звернення: 5.1.2018).
11. Розенберг А. Как Павел Дуров придумал Telegram и почему не следует доверять мессенджеру. URL: <https://www.gq.ru/heroes/rozenberg-telegram> (дата звернення: 18.07.2018).
12. Семенова І. Джокери з Телеграму. Топ-10 українських політичних каналів за кількістю підписників. *Новое время*. 6 червня 2020 р. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/top-ukrajinskih-politichnih-telegram-kanaliv-z-naybilshoyu-kilkistyu-pidpisnikiv-infografika-50092439.html>.
13. Соцмережі як джерело інформації українців. URL: <https://rb.com.ua/uk/blog-uk/omnibus-uk/socmerezhi-jak-dzherelo-informacii-ukrainciv/> (дата звернення: 10.08.2021).
14. Plaintiff Securities and Exchange Commission. 11.10.2019. URL: <https://www.sec.gov/litigation/complaints/2019/comp-pr2019-212.pdf>.

Zhuhai V. Yo., Kuznietsova T. V. FEATURES OF TELEGRAM CHANNELS AS THE MOST MODERN MEDIA TOOLS: UKRAINIAN CONTEXT

Taking into account the work of researches, the article describes the peculiarities of the use of telegram channels as a convergent media by journalist, politicians and information technology professionals. The research was conducted on the analysis of examples of the telegram channels functioning of some Ukrainian politicians, mass media and anonymous channels. It has been found, that politicians, journalist and information technology professionals use “Telegram” channels as a media tool to spread the information, to form public opinion, and sometimes to compromise political opponents by publishing discrediting materials.

In the conditions of existing convergent journalistic, Telegram channels have become one of the media tools that allow to diversify the delivery of information to users. Among the positives of Telegram platform are the fast speed of information delivery, the ability to give multimedia materials, the relative simplicity, accessibility and cheapness of information distribution. In an authoritarian society, other advantages of this tool are the anonymity of such channels and the practical impossibility to block them completely. The disadvantages

of anonymous Telegram channels are the subjectivity of publications, the presence of fakes, the possibility of their use in information wars. This is another argument in favour of increasing the media literacy among the information consumers, regardless of the channels of its transferring.

As for the Telegram channels, that belong to the politicians, it has been found, that this is just one of the forms to communicate interactively with the citizens, which complements other opportunities to inform them, to form public opinion, etc.

Telegram-media channels are also perceived more often in a positive connotation. Since they contribute to the transferring of media content and diversify the ways of transferring the information, expanding their own audience.

Based on the analyzed theoretical sources and mass media, the further evolution of telegram channels as one of the types of convergent media is predicted. The expediency of diversification of ways to transfer the information to citizens is substantiated and the influence of telegram channels on the formation of public opinion and their effectiveness in the implementation of information policy is demonstrated.

Key words: *telegram channels, convergent media, anonymous telegram channels, fake news, information news, information security.*